

SUV va YER resurslari

ISSN 2181-0591

MS 2
2021

ISSN 2181-0591

9 772181 0591

ISSN 2181-0591

SUV VA YER resurslari

*Agrar-gidromeliorativ ilmiy-ommabop
jurnal*

Maxsus son 2, 2021yil

Jurnal 2019 yildan chiqa boshlagan.

ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ БЎЙИЧА ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

УДК 37.037.1(075)

ЁШ КУРАШЧИЛАРДА ЎСМИРЛИК ДАВРИ ПСИХОЛОГИЯСИ

*Беков Дилшод Хайтбоевич- Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш
муҳандислари институтининг Бухоро филиали.*

E.mail:bekovdilshod9@gmail.com

Аннотация: Мақолада ёш давр курашчилари ва педагогик психология фанининг вазифалари ва тадқиқот методлари, шахс таркиб топишида биологик ва ижтимоий омиллар, психик таракқиёт ва таълимнинг ўзаро муносабатлари ҳақида сўз юритилади. Олий ўқув юртлари талабалари, шунингдек, турли ёшдаги болалар ва ўқувчилар билан ишловчи педагоглар учун мўлжалланган.

Калит сўзлар: ўқитувчи психологияси; ўқитувчининг вазифалари; унинг касбига хос хислатлар; педагогик қобилиятлар.

ПОДРОСТКОВАЯ ПСИХОЛОГИЯ У ЮНЫХ БОРЦОВ

Беков Дилшод Хайтбоевич

E.mail:bekovdilshod9@gmail.com

Аннотация: Статья о юных борцах, задачах и методах исследования педагогической психологии, биологических и социальных факторов в формировании личности, взаимосвязи психического развития и обучения. Предназначена для студентов вузов, а также педагогов, работающих с детьми и студентами разного возраста.

Ключевое слово: педагог психологии; обязанности учителя; его профессиональные качества; педагогические способности.

TEENAGERS PSYCHOLOGY IN YOUNG WRESTLERS

Bekov Dilshod Haytboyevich

E.mail:bekovdilshod9@gmail.com

Annotation: The article is about young wrestlers and the tasks and research methods of pedagogical psychology, biological and social factors in personality formation, the relationship between mental development and education. It is intended for university students, as well as educators working with children and students of different ages.

Key words: each psychology, teacher's duties, his professional qualities, pedagogical abilities.

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг жорий йил 15 февралдаги Маданият ва спорт соҳасида бошқарув тизимини янада такомиллаштириш чора тadbирлари тўғрисидаги фармони мамлакатимиз спорти ривожига янги даврни бошлаб берди. Фармонга биноан Ўзбекистон Республикаси Жисмоний тарбия ва спорт давлат қўмитаси ташкил қилинди.

Аҳоли кенг қатламини спорт билан шуғулланишга жалб этиш, жисмонан соғлом авлодни тарбиялаш, спорт индустрияси ва инфратузилмасини ривожлантириш, шаҳар ва туманларда оммавий спорт тадбирлари ва мусобақалар ўтказиш, Миллий олимпия қўмитаси, спорт турлари бўйича федерациялар ва ассоциациялар билан биргаликда истедодли спортчиларни танлаш, тайёрлаш ва маҳоратини ошириш, кадрлар тайёрлаш, соҳага замонавий технологияларни жорий этиш ва халқаро алоқаларни кенгайтириш унинг асосий вазифалари этиб белгиланди [1].

Кичик мактаб даври 6-7 ёшдан 9-10 ёшгача давом этади. Бу даврда бола мактаб ўқувчиларига қўйиладиган турли талаблар билан жисмоний машқлар юкламаси, босимини ҳис қилишини танишади, кураш асосларини ўрганиш учун биологик ва психологик жиҳатдан тайёрланади. Унинг психикаси билим олишга етадиган даражада ривожланади. Шу ёшдаги бола идрокининг ўткирлиги, равшанлиги, софлиги, аниқлиги, ўзининг қизиқувчанлиги, ишонувчанлиги, ҳаёлининг ёрқинлиги, хотирасининг кучлилиги, тафаккурининг яққоллиги билан бошқа ёшдаги болалардан ажралиб туради. Мактаб ихтисослиги курашга БЎСМ да ёш курашчилар таълимига тайёрланаётган болада диққат нисбатан узоқ муддатли ва шартли барқарор бўлади [2]. Кичик мактаб ёшидаги курашчи болаларнинг асосий фаолияти ўсиш ва ривожланиш бўлиб қолмай, боланинг машғулотга бориши, унинг психологик ривожланиши ва шахсининг шаклланишидаги ўрни ниҳоятда катта. Ёш курашчилар ўқув фаолиятида ўқитувчи раҳбарлигида инсон онгининг турли асосий шаклларининг мазмунини эгаллайди ва инсоний анъаналар асосида ҳаракат қилишни ўрганади [3]. Машғулот фаолиятида бола ўз иродасини ўқув машғулоти мақсадларига эришиш учун машғулот қилдириш керак. Машғулот фаолияти боладан нутқ, диққат, хотира, тасаввур ва тафаккурининг керакли даражада ривожланишини талаб этган ҳолда, шуғулланувчи курашчининг ривожланиши учун янги шароитларни яратади. Биринчи бор кураш мактабга келган бола ўз атрофдагилари билан психологик жиҳатдан янги муносабат тизимига ўтади. У ҳаётининг тубдан ўзгарганини, унга янги мажбуриятлар, нафақат, ҳар куни ўқув ва тарбиявий машғулотлардан ташқари мактабга бориш, балки кураш машғулотлар фаолияти талабларига бўйсунуш ҳам юклатилганлигини ҳис эта бошлайди. Оила аъзоларининг бола ўқув фаолияти, ютуқлари билан қизиқаётганлиги, шунингдек, машғулотлар жисмоний юкламани, яъни чарчоқ ва толиқиш назорат қилаётганлиги, унга қилинаётган янги муомала, муносабат унинг ижтимоий мавқеи ўзгарганлигини тўла ҳис этишига, ўзига нисбатан муносабатнинг ўзгаришига асос бўлади. [4]. Катталар болаларни амалий жиҳатдан ўз вақтларини тўғри тақсимлаш борасида яхши ўқиш, кичик туризм сайрлари ва саёҳатлар, сайр қилиш ва бошқа нарсалар билан шуғулланишга ўргатадилар. Демак, оилада бола у билан ҳисоблашадиган, маслаҳатлашадиган янги бир ўринни эгаллайди. Ёш курашчиларнинг мактабдаги муваффақияти унинг кейинги психик ривожи ва шахсининг шаклланишида тўлиқ ижобий асос бўлади. Курашчиларнинг психологик ўсиши 10—11 ёшлардан 14-15 ёшларгача бўлган даврни ташкил этади. Аксарият курашчиларда ўсмирлик ёшига ўтиш асосан, 5-синфлардан бошланади. «Энди ўсмир бола эмас, бироқ катта ҳам эмас» - аини шу таъриф ўсмирлик даврининг муҳим характерини билдиради. Бу ёшда ўспирин ривожда кескин ўзгаришлар рўй бера бошлайди [5,6]. Бу ўзгаришлар физиологик ҳамда психологик ўзгаришлардир. Физиологик ўзгариш жинсий етилишнинг бошланиши ва бу билан боғлиқ равишда танадаги барча аъзоларнинг мукамал ривожланиши ва ўсиши, хужайра ва организм тузилмаларининг қайтадан шаклланабошлашдир. Организмдаги ўзгаришлар бевосита ўсмир эндокрин системасининг ўзгаришлари билан боғлиқдир. Бу даврда ички секреция безларидан бири гипофиз безининг функцияси фаоллашади. Унинг фаолияти организм

тўқималарининг ўсиши ва муҳим ички секреция безларининг (қалқонсимон без, буйрак усти беши ва жинсий безлар) ишлашини кучайтиради. Натижада бўй ўсиши тезлашади, жисмоний ва рухий, овоз тўқималардаги гармоник ўзгаришлар жинсий балоғатга етиш даври ҳисобланади (жинсий органларнинг ривожланиши, иккиламчи жинсий безларнинг пайдо бўлиши) амалга ошади. Ёш ўсмирин курашчилар ўзларини катталардек тутишга ҳаракат қиладилар. Улар ўзларининг лаёқат, қобилият ва имкониятларини маълум даражада ўртоқлари ва ўқитувчиларига кўрсатишга интиладилар [7]. Бу ҳолатни оддий кузатиш йўли билан ҳам осонгина кўриш мумкин. Ўсмирлик ёшига хос бўлган психологик хусусиятларни ўргана туриб, ўсмирлар шахсининг шаклланиб, ривожланиб, камолотга эришиш йўллари ва унга таъсир этадиган биологик ва ижтимоий омилларнинг бевосита таъсирини тушуниш мумкин [8]. Бу даврда ўсмир бахтли болалик билан хайрлашган, лекин катталар ҳаётида ҳали ўз ўрнини топа олмаган ҳолатда бўлади. Ўсмирлик даври «ўтиш даври», “Кризис даври”, “уйғониш даври” каби номларни олган психологик кўринишлари билан характерланади. Чунки, бу ёшдаги ўсмир курашчиларнинг ҳатти-ҳаракатида муқобил, янги шароитларда ўз ўрнини топа олмаганлигидан психик портлаш ҳоллари ҳам кузатилади. Ўз даврида бундай ҳолатни “психик ривожланишдаги кризис» деб номлаган. Ўсмирлик ёшида уларнинг хулқ-атвориға хос бўлган алоҳида хусусиятларни жинсий етилишнинг бошланиши билан изоҳлаб бўлмайди. Жинсий етилиш ўсмир хулқ-атвориға асосий биологик омил сифатида таъсир кўрсатиб, бу таъсир бевосита эмас, балки кўпроқ билвоситадир [4].

Мен ўйлайманки бу даврда кўпроқ болани банд қилишни, спорт тўғаракларига жалб қилишни тавсия қиламан. Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, ёш ўсмиринлар кураш машғулотларидан кейин турли хил интеллектуал суҳбат доирасида болани тез, аниқ қарор қабул қилиш қобилияти самарадорлиги ошибгина қолмай, бу ёшдаги болаларда идрок, диққат, хотира, тафаккур ва нутқ тўлиқ шаклланиб бўлгани учун ҳам уларға таълим беришда катталарға қўлланиладиган услублардан фойдаланиш мумкин.

МАХСУС ТЕСТЛАР

1. Кичик мактаб ёшида юзага келадиган янги ўзгаришлар нималардан иборат?
 - А) Эркинлик, иш – ҳаракат ва фикрларнинг ички режаси;
 - Б) Эркинлик, рефлексия ва катта бўлганлигини ҳис этиш;
 - В) Эркинлик, танқидийлик, ўз фикрларининг ҳаққонийлигини асослаб бера олиш.
2. Кичик мактаб ёшидаги курашчиларнинг етакчи фаолияти қайси?
 - А) Предметли фаолият;
 - Б) Ўйин ва меҳнат фаолияти;
 - В) Ўқиш фаолияти ва машғулот.
3. Кичик мактаб ёшидаги курашчиларнинг психик ривожланишида таълимнинг ролини аниқланг.
 - А) Жамоа шаклдаги мулоқот ва фаолиятнинг шаклланиши;
 - Б) Кузатувчанлик, ихтиёрий диққат, ижодий ҳаёл, мавҳум тафаккурнинг шаклланиши;
 - В) Билиш жараёнларининг ривожланиши, таълим олишдаги муаммоларни ечишда тафаккур жараёнининг шаклланиши.
4. Кичик мактаб ёшидаги курашчиларнинг тараққиёти нималардан иборат?
 - А) Ўз “мен”ини ва ўз психологик хусусиятларини англай бошлайди;
 - Б) Ахлоқ нормалари ва хулқ – атвор қоидаларини эгаллайди;
 - В) Ўз- ўзини тарбиялаш элементлари юзага келади, мустақилликка эришишга интилади, ўзининг шахсий ҳиссиётларини билиш эҳтиёжлари пайдо бўлади.

5. Кичик мактаб ёшидаги курашчиларда нима орқали таълимга бўлган муносабат янада фаол намоён бўлади?

- А) Дунёқараш орқали;
- Б) Қизиқиш орқали;
- В) Қобилият орқали.

Мақола таълим ва тарбия психологиясига бағишланган бўлиб, ўқув фаолиятининг психологик мазмуни ва моҳияти, билимларни ўзлаштиришнинг психологик компонентлари, таълимнинг ноанъанавий усуллари, ўқув фаолиятини ва машғулотларида ақлни бошқариш психологияси, тарбия психологияси бобида самара беради.

№	АДАБИЁТЛАР	PEFERENCE
1	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 15-февралдаги ПФ-4956-сонли фармони	Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 15, 2017 No. PF-4956
2	М.Г.Давлетшин, Ш.Дўстмухамедова, М.Мавлонов, С.Тўйчиева, М.Джумабаева	M.G.Davletshin, Sh.Do'stmuhamedova, M.Mavlonov, S.Tuychieva, M.Djumabaeva
3	А.З.Гафаров, А.Х.Югай. Педагогик амалиёт. Тошкент, 2002	A.Z.Gafarov, A.X. Yugay. Pedagogical practice. Tashkent, 2002
4	М.Г.Давлетшин, С.М.Тўйчиева. Умумий психология. Тошкент, 2002.	M.G.Davletshin, S.M.Toychieva. General psychology. Tashkent, 2002.
5	М.Г.Давлетшин. Замонавий мактаб ўқитувчиси психологияси. Тошкент, 2002.	Davletshin M.G. Psychology of the modern school teacher. Tashkent, 2002.
6	А.И.Щербakov. Ёш психологияси ва педагогик психологиядан практикум. Тошкент, 1991.	A.I.Shcherbakov. From youth psychology and pedagogical psychology practicum. Tashkent, 1991.
7	А.А.Диллоевич. Ўзбекистонда миллий курашнинг ривожланиш истикболлари	A.A.Dilloevich. Prospects for the development of national wrestling in Uzbekistan
8	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чоратadbirlари тўғрисида”. 1999 йил 27 май.	"On measures to further develop physical culture and sports" of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan. May 27, 1999.
9	Л.К.Матвеев. Массовая физическая культура в ВУЗе (учебное пособие для вузов). М.: Во`сшая школа. 1991.	L.K.Matveev. Mass physical culture in VUZe (uchebnoe posobie dlya vuzov). M .: Vo`sshaya shkola. 1991.
10	М.П.Имомов. “Касб-хунар коллежларида ўқувчиларнинг касбий маданиятини шакллантириш”// Мактаб ва ҳаёт журнали 2012-№2 Б 26-бет	M.P.Imamov. “Formation of professional culture of students in professional colleges” // Journal of school and life 2012-№2 B page 26
11	И.А.Кошбахтиев. Основ физического совершенствования студентов. Учебник для преподавателей и студентов вузов. Т.: 1991.	I.A.Koshbaxtiey. Osnov fizicheskogo sovershenstvovaniya studentov. Textbook for teachers and students of universities. T .: 1991.
12	Г.Б.Абдурасулова, Ш.Н.Нуритдинова,	G.B.Abdurasulova, Sh.N.Nuritdinova,

	С.С.Тажибаев. Таэквондо назарияси ва услубияти. Дарслик. Тошкент – 2015.	S.S.Tajibaev. Theory and methodology of Taekwondo. Textbook. Tashkent - 2015.
13	Л.Р.Айрапетьянц. Волейбол//Учебник для высших учебных заведений. Т.: Zar qalam. 2006. - 240 с.	L.R.Ayrapetyants. Volleyball // Textbook for high school students. T. : Dice pen. 2006. - 240 p.
14	А.В.Беляев, М.В.Савин. Волейбол. // Учебник для студентов вузов ФК. М.: ТВТ, 2009. – 368с.	A.V.Belyaev, M.V.Savin. Volleyball. // Uchebnik dlya studentov vuzov FK. M. : TVT, 2009. - 368s.
15	Ю.Д.Железняк. Волейбол: У истоков мастерства. Учебно-методическое пособие д/прочих видов обучения.ISBN 978-5-8183-0001-6,1998.- 323с.	Yu.D.Jeleznyak. Volleyball: The source of mastery. Uchebno-metodicheskoe posobie d / prochix vidov obucheniya.ISBN 978-5-8183-0001-6,1998.- 323s.
16	А.В.Суханов, Е.В.Фомин, Л.В. Булыкина. Прыгучесть и прыжковая подготовка волейболистов. Методическое пособие. № 10. - М., 2012, - 24с.	A.V.Sukhanov, E.V.Fomin, L.V.Bulykina. Pryguchest and прыzhkovaya podgotovka voleybolistov. Methodical manual. № 10. - M., 2012, - 24s.
17	V.M.Marchenko. Methodology for improving the technique of weightlifters: theteaching method: theme "Basic means of training and methods of their application": V.V.Marchenko, V.N.Rogozyan, D.V. Popov. Krasnodar, 2002; 117.	V.M.Marchenko. Methodology for improving the technique of weightlifters: theteaching method: theme "Basic means of training and methods of their application": V.V.Marchenko, V.N.Rogozyan, D.V. Popov. Krasnodar, 2002; 117.
18	V.G.Oleshko Features of time and angular characteristics of equipment of weightlifters of different qualifications: Weightlifting. Moscow, 1982;	V.G.Oleshko. Features of time and angular characteristics of equipment of weightlifters of different qualifications: Weightlifting. Moscow, 1982;
19	A.V.Chernyak. Criteria of technical readiness: Methodology for training a weightlifter. Moscow, 1978; 23-26.	A.V.Chernyak. Criteria of technical readiness: Methodology for training a weightlifter. Moscow, 1978; 23-26.
20	https://www.google.com	https://www.google.com

УДК 93

ОЛИЙ ТАЪЛИМДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШ

Ходжаева Санобар Насруллаевна - Ижтимоий гуманитар, жисмоний маданият ва спорт кафедраси ассистенти

E-mail: sanobarkhodjayeva75@gmail.com

Аннотация. Ушбу мақолада тадқиқотчилар томонидан олий таълим тизимида коррупция тушунчасига берилган изоҳлар ўрганилган. Олий таълимни «коррупциясиз соҳага» айлантириш мақсадида амалга оширилаётган жадал ислоҳотларнинг аҳамияти очиб берилди. Соҳада коррупциянинг келиб чиқиш сабаблари, намоён бўлиш шакллари шунингдек унга қарши курашнинг энг долзарб масала эканлиги таҳлил қилинди.

здания и сооружения	
А.А. Юлдашов, С.А. Болтаев, К.Х. Кобиров. Гидродинамическое моделирование опрыскивателя сельхозкультур	114
С.Ш.Хакимова, Ж.Р.Қодиров. К вопросу исследования солнечных концентраторов и анализа полученных данных	125
Д.Р.Убайдуллаева. Компьютерное самообразование - веление времени	132
ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ БЎЙИЧА ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ	
Д.Х.Беков. Ёш курашчиларда ўсмирлик даври психологияси	139
С.Н.Ходжаева. Олий таълимда коррупцияга қарши кураш	143
А.Р.Шарипова. Изучение англоязычного юмористического дискурса в аспекте лингводидактики	152
М.М.Вахитов, И.И.Тожиев. Реставрационные модифицированные растворы на основе местного гипса для архитектурных памятников бухары	161
ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ СОҲАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ИСЛОҲОТЛАР	
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларининг сувни тежайдиган технологияларни жорий этиш бўйича харажатларининг бир қисмини қоплаш чора-тадбирлари тўғрисида	169
“СУВ ВА ЕР РЕСУРСЛАРИ” номли аграр-гидромелиоратив илмий-оммабоп журналда мақола чиқариш шартлари	174

TIQXMMI Buxoro filiali muassisligidagi
“SUV VA YER RESURSLARI”
Agrar-gidromeliorativ ilmiy-ommabop jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

“Suv va yer resurslari” jurnali kollej, oliy ta’lim muassasasi pedagogik jamoasi va soha xodimlari uchun muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari TIQXMMI Buxoro filiali tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, Gazli Shox ko‘chasi, 32-uy, 2-bino 1-qavat
Tel: +998(65) 228 84 95

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g`aznachiligi
23402000300100001010
h/r 400110860064017950100079011
MB BB XKKM Toshkent sh.
MFO 00014
INN 207095330

SUV VA YER RESURSLAR	TIQXMMI Buxoro filiali nashri	Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar.
Agrar-gidromeliorativ ilmiy-ommabop jurnal	Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan.	Bosishga ruxsat etildi 19.03.2021 Bosmaxonaga topshirish vaqti 24.03.2021
2022-yil	Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi.	Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 13,5. Adadi – 100 nusxa. Buyurtma № 194. Bahosi kelishilgan narxda.
Обуна индекси 3073	Maqolada keltirilgan faktlarning to‘g‘riligi uchun mualliflar mas’uldir.	“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.
2019-yil avgust oyidan chiqa boshlagan.		